

Rang in der Staten rij.

Dot Serfontein. Pretoria: Protea Boekhuis, 2011. 343 pp. ISBN: 978-1-86919-454-3.

DOI: <http://dx.doi.org/10.4314/tvl.v50i1.30>

Die verskyning van Dot Serfontein se outobiografie, *Vrypas* (2009), het 'n nuwe vlag belangstelling in haar werk laat opvlam en Protea Boekhuis het sedertdien 'n viertal heruitgawes van haar kortprosa gepubliseer. Verlede jaar is hierdie versameling aangevul met die roman *Rang in der Staten rij* wat oorspronklik in 1979 verskyn het.

Soos in baie van Serfontein se werk staan die Anglo-Boereoorlog en die Vrystaat sentraal. Wanneer die oorlog uitbreek, staak die teologiestudent Frank Ingram, 'n Vrystaatse boorling, en sy vriend Michal Ras hul studies in Stellenbosch om vir die Vrystaat te gaan veg. Frank se ontwikkeling tydens die eerste maande van die oorlog vorm die kern van die roman.

Die oorlog word 'n smeltkroes van verhoudings en waardes. Naas etlike probleme op die slagveld kom Frank voor 'n aantal persoonlike beproewinge te staan. Hy word vroeg reeds gekonfronteer met sy predikantsvader wat weier om die wapen op te neem en eerder vir die familie Kaapse burgerskap bekom het, wat lynreg verskil van Frank se patriotiese oortuigings. Frank se waardes word verder getoets wanneer Michal se toenemend progressiewe idees 'n wig tussen die vriende indryf en uiteindelik dramatiese gevolge het. Frank se ander verhoudings word ook ingrypend deur die oorlog verander, veral dié met Michal se verloofde, Kath Rouwenhorst, en die jonge Christina Uys van Komplimentsfontein.

Die fisiese en psigologiese impak van die oorlog word helder geskets. Frank wonder later by homself: "Is ek 'n mens wat nie moed verloor het nie, of het ek die oorlog net gewoond geword, of bevredig die geweld van oorlog 'n sluimerende behoefte aan wreed-

heid in myself?" (191–92). Wanneer Frank en Bertie 'n hensopper vang en die eerste keer hoor van kampe vir vroue en kinders, spreek hulle reaksies van 'n onthutste ongeloof: "Jy lieg, man! Wie gaan vrouens en kinders na 'n kamp stuur?" (202).

Serfontein se navorsing is soos gewoonlik puik. Die detail wissel van aspekte van die alledaagse lewe, soos die nuuttjie van roomys vir die Kaapse elite (10) en die kulturele gevolge van die ontwikkeling van pneumatiese fietsbande deur John Dunlop (18), tot gedetailleerde beskrywings van mediese prosedures soos die regte kuur vir saalsere (51), die trek van tande (209–11) en die behandeling van sepsis (225) in die veld. Op vermaaklike wyse leer die leser van die enigste kuur vir perdesiekte: "'n Bottel menswater by die linkerneusgat ingegeë" (134). Hierdie insidente word geskets as deel van 'n panoramiese blik op die kommandolewe, waar die leser kennis maak met 'n verskeidenheid karakters soos Bertie met "die kleur van 'n skoongewaste vars aartappel" (52), die flambojante Ier Cally O'Rourke, die ongeskoolde Theun Jonker en ou Aggemem.

Ongelukkig word hierdie narratiewe rykdom telkens versteur deur 'n byna propagandistiese inslag. Lesers van Serfontein weet dat die belang van volksverbondenheid 'n sentrale tema in haar oeuvre is. In *Vrypas* het sy 'n aantal omstrede kwessies aangeroer, maar hierdie ideologiese standpunte is afgewissel met boeiende vertellings en veral met humor. In *Rang in der Staten rij* word hierdie balans gekortwiek deur 'n nasionalistiese ideologie wat aan die leser opgedring word sonder dat dit altyd behoorlik by die verhaal geïntegreer word, soos die herhaalde verwysings na wat Frank beskou as sy vader se lafhartige optrede wat op die duur irriterend word en uiteindelik ook nie uitgewerk word nie. Saam met hierdie ideologie word 'n aantal rassitiese beskouings deur vele van die karakters verwoord. Soms word dit gedoen ten

kosse van die narratiewe koherensie. Van 'n toneel in die veld word daar byvoorbeeld deur 'n terugflits gesprong na 'n herinnering aan 'n Franse sendeling met die uitsluitlike narratiewe doel om sekere koloniale beskouings te verwoord wat net sowel uit die mond van Frank of Hardie kon gekom het: "En nou vind ons afstammelinge wat honderde en honderde jare in so 'n donker tydperk gedompel was dat hulle sestig jaar gelede nog nie eens weer die basiese prinsiep van die wiel herontdek het nie" (168). En aan die einde van hierdie sendeling se monoloog word daar dan lomp oorgegaan na die oorlogsituasie sonder enige verdere interpretasie of kontrapunte: "By nabetrugting het dit geblyk dat ons lang verblyf in die Vrystaat 'n taktiese flater was" (168–69). Die uitgewer noem in 'n redigeernota dat hulle besluit het om met die heruitgawe pejoratiewe en woorde wat aanstoot mag gee, weg te laat. In hierdie geval kon dit egter maar gebly het; dit is immers net 'n simptome van 'n bepaalde ideologie wat in baie duidelike terme in die roman verwoord word.

Verhaalmatig word enige alternatiewe beskouings ook nie geduld nie en uiteindelik is dit slegs Frank en sy groep bittereinders se eenstemmige perspektief wat hier gehoor word: "As 'n mens hierdie iets verloën wat ek deesdae maar net 'n instinktiewe kuddetrou kan noem, bly daar dan niks oor om die plek daarvan in te neem nie? Word jy net 'n blote drilvis wat met elke windstoot sinlose angseine uitbibber?" (203). Dit is as gevolg hiervan dat *Rang in der Staten rij* afsteek by ander romans oor die Anglo-Boereoorlog soos *Die reise van Isobelle*, *Niggie*, *Op soek na generaal Mannetjies Mentz* en *Sirkusboere*. Hoewel hierdie gekanoniseerde romans oor die oorlog in 'n wisselende mate gebruik maak van 'n historiese sensibilliteit en ook meestal die houdings en waardes van die Boere weerpieël, word hierdie romans almal gekenmerk deur 'n meerstemmigheid wat die kompleksiteit van oorlog, plig, verantwoordelikheid,

skuld en identiteit belig. Serfontein se roman staan in hierdie opsig baie na aan die ouer Afrikaanse prosa.

Ek is seker daar is 'n hele klomp lesers wat baie genot uit die roman sal put. Die feit dat die roman in diens staan van sekere politiese oortuigings sal egter ook 'n aantal lesers irriteer.

Nina Botes

Nina.Botes@ua.ac.be

Universiteit Antwerpen

Antwerpen